

Avsnitt 9: AKK som stöd för nyanlända och flerspråkiga elever

INFORÖST: Vi på Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar för att alla barn, elever och vuxenstuderande oavsett funktionsförmåga ska nå målen för sin utbildning. I podden förklarar, fördjupar och diskuterar vi specialpedagogik, och ger goda råd till dig som arbetar i eller har barn som går i förskolan och skolan.

INTERVJUARE: Välkomna hit i dag till Specialpedagogiska skolmyndighetens podd. Och i den här podden som vi spelar in i dag så ska vi prata om hur man kan använda sig av alternativ och kompletterande kommunikation, det som vi kort kallar för AKK, i arbetet för att elever som är nyanlända eller flerspråkiga ska kunna få ett lärande som fungerar på ett bra sätt. Och i dag så har jag med mig två rådgivare som jobbar hos oss, det är Denho Özmen och Marika Habbe, varmt välkomna.

DENHO: Tack.

MARIKA: Tack.

INTERVJUARE: Ni jobbar här på myndigheten båda två, och jag tänkte att det bästa är nästan att ni får presentera er själva och berätta lite grann om vad ni gör och på vilket sätt ni också jobbar med det som vi ska prata om i dag, alternativ och kompletterande kommunikation, och då för elever som är flerspråkiga. Vill du börja Denho?

DENHO: Ja, jag är rådgivare här i östra regionen, jag jobbar gentemot elever som är nyanlända och flerspråkiga med olika funktionsförmågor. Och jag jobbar genom att jag är rådgivare med ... vi har ... ordnar kurser, temadagar, informerar kring olika funktionsnedsättningar till både ... alltså, bara till stöd för skolans huvudman och lärare kring [hör inte 0:01:53], för det kan hända att utöver den här vanliga synen på ett visst funktionsnedsättning, det kan förekomma något annat på grund av bakgrund, syn på funktionsnedsättning, sättet att kommunicera, göra sig förstådd och så vidare. Så att ja, jag har jobbat i den här myndigheten sedan den bildades så att säga.

INTERVJUARE: Och du Marika, vad gör du?

MARIKA: Jag är logoped och jag jobbar på resurscenter tal och språk. Och det är ett nationellt resurscenter, vi får våra uppdrag från rådgivare i de olika regionerna i Sverige, och då kan det handla om elever med språkstörning som skolorna vill ha stöd kring. Ibland gör vi en utredning, och ofta så gör vi också ... vi handleder personal och vi håller kurser och utbildningar. Jag har bara jobbat här i tre år, så att jag är ny jämfört med Denho.

INTERVJUARE: Just det, varmt välkomna hit. Jag tänkte ni har bådats två då fokus just på elever som har kanske en annan språklig bakgrund, alltså att man ... antingen för att man är nyanländ eller för att man pratar flera språk. Jag bara tänker, vad är det som är utmaningen just när det handlar om den gruppen och som gör att då man kan behöva stöd av specialpedagogiska rådgivare?

- DENHO: Ja, utmaningen är så här att ... jag menar, i början när nyanlända kommer det är viktigt att informationen når till dem det handlar om just kring elevernas möjligheter i skolan, kring funktionsnedsättningens konsekvenser. Attityderna kan skilja sig lite grann, och för att göra sig förstådd ... för jag menar många av dagens flyktingar, nyanlända som kommer, bland annat ensamkommande från Afghanistan, eller om man kommer från Somalia eller Mellanöstern. För de är vana med talspråket, inte skriftspråket som finns informationspapper eller det talet. Och talspråket består bland annat mycket av gester, rörelser, visa känslor, alltså typ AKK. Och det här behöver kanske användas i början ofta gentemot både eleven som är nyanländ och har funktions... Och över huvud taget, jag menar oavsett om man har funktionsnedsättning eller inte. Och också gentemot vårdnadshavarna, för de har en avgörande kring deras barns utveckling eller möjligheter i Sverige.
- INTERVJUARE: Just det. Och jag tänker det är också ämnet för just den här podden som vi spelar in just nu, alltså hur man kan använda AKK i mötet med de här eleverna. Men vad skulle ni säga, vad är alternativ och kompletterande kommunikation då när det kommer till de här situationerna där ni är inblandade, ger stöd?
- MARIKA: AKK kan man beskriva på olika sätt. Dels är det det som Denho sa, det här ... den normala AKK:n, eller det som vi pratar om som icke verbal kommunikation, alltså att man använder gester och blickkontakt och miner och såna saker för att kommunicera med andra. Det sägs att vi använder

ungefär bara 10 % av den talade kommunikationen, det är bara 10 % som är tal, och resten är alltså icke verbalt, blickar och gester och miner och så. Och sen finns det då den här specifika AKK:n som vi tar till, som kan handla om bilder eller tecken eller inspelade tal eller bokstäver. Allt sånt som förstärker och kompletterar vårt tal.

INTERVJUARE: Jag tänker, när ni beskriver det båda två så låter det som att det är ganska enkelt om ni förstår vad jag menar, alltså att det är ... att man förstärker den talade kommunikationen med kroppen. Är det så enkelt alltså så man kan tänka på det på det sättet hur man som pedagog kommer och möter de här eleverna?

DENHO: Ja, jag tycker att just det här ... alltså vi använder tecken när vi pratar, eller vi använder oss av AKK. Men vi är kanske omedvetna om det, men vi använder det dagligen i vår kommunikation genom att peka, visa känslor, genom att gestikulera och teckna och så vidare. Så att ... men just när det gäller nyanlända och flerspråkiga, det här är mer ... alltså man är inte så skriftspråksfixerad i sitt informationsintag, man är mer talspråksfixerad. Och därför AKK blir mer nödvändigt i början eller viktigt för de här elevernas inkludering eller för att ge dem likvärdiga möjligheter att kunna ta emot informationen och tolka det.

INTERVJUARE: Just det. Jag tänker vår myndighet, den Specialpedagogiska skolmyndigheten, vi finns till ... vårt fokus är just för att skapa likvärdiga förutsättningar för elever som har en funktionsnedsättning. Och där har vi också sett att det blir väldigt viktigt att jobba just ... alltså att ha ett bra och sammanhållet sätt också när det då är elever som är

nyanlända eller har en flerspråkighet. Vad är det ni ser där?
Vad är det som gör att AKK blir ett sånt bra sätt att jobba
med just för den här gruppen?

MARIKA: Tänkte du på dem som har en funktionsnedsättning?

INTERVJUARE: Ja, precis, jag tänker det, för det är vår skolmyndighets
uppdrag, och där vet jag just att ni jobbar mycket just med
utbildningar kring AKK och så vidare. Det skulle vara
intressant att höra, vad är det ... det fina med att använda
AKK?

MARIKA: Alltså, det är otroligt viktigt att kunna kommunicera. Och
alla människor har en drivkraft till att kommunicera. Och
har man då inte möjlighet att göra det genom sitt tal, eller
man kanske inte förstår andras tal, då är det väldigt, väldigt
viktigt att man får det stödet. Och det handlar om oavsett
om man är flerspråkig eller enspråkig så är det här ett
livsnödvändigt behov naturligtvis, att få uttrycka och
framför allt kanske uttrycka känslor och såna saker som inte
är så lätt att förmedla.

DENHO: Jag skulle lägga till också, när man kommer till Sverige du
är van att läraren kanske tilltalar eleverna eller föräldrarna
vanligt som man tilltalar en infödd svensk. Jag menar,
genom att använda sig av AKK, då gör det att läraren
kanske uttalar lite ... vad ska man säga, inte så fort så att
säga, lite långsammare. Det gör att också man får upp mer
uppmärksamheten genom att använda gester och titta och så
vidare. Då drar han den här nyanländas uppmärksamhet.
Och genom att peka, visa med tecken, kartor eller ... nu
finns det massor med möjligheter, det finns bildkartor, det

finns googla eller visa saker. Då blir man tydligare, då kan man förstå. Och i synnerhet, det här är viktigt också för modersmåslärarna. För eleverna inhämtar kunskaper från det första språk de har till svenska. Och om modersmåsläraren kan eller har kunskaper kring AKK, då kan han genom bilder och sånt visa det som eleven har i ryggsäcken från sitt kultur och sånt, och sen visa det på svenska. Då fastnar det mycket fortare än att prata utan visa eller peka.

MARIKA: Ja, det är jätteviktigt det här att förstå att svenskan är ett symbolsystem och modersmålet är ett annat. Och där blir AKK:n bron mellan de här olika symbolsystemen. Alltså, om jag vet att det heter boll på mitt språk, och så får jag se en bild på boll, och samtidigt så säger läraren ordet på det andra språket, då förstår jag att okej, de här sakerna betyder samma sak. Det är två olika symbolsystem, och det är jätteviktigt för att utveckla ett andra språk.

INTERVJUARE: Just det. Så då är det ett sätt att förstärka så att säga den övergången. Det låter egentligen väldigt självklart tänker jag. Och då ... alltså, även om vi pratar om det här just som Specialpedagogisk skolmyndighet så har vi fokus på elever med funktionsnedsättning, men jag tänker att det måste förstås också då vara ett helt ... ja, ett verktyg som man kan ha stor nytta av att använda för alla elever då som inte har kanske svenska som förstaspråk.

MARIKA: Absolut, visst är det det. Och det behöver inte vara så mycket svårare än att man till exempel ritat när man ska förklara någonting på tavlan. Vad kommer att hända i dag till exempel, att läraren ritat lite grann samtidigt som han

berättar vad som ska hända. Många lärare som jag pratar med, de säger ”men jag kan inte rita, jag är inget bra på det”, men det räcker med enkla streckgubbar ibland bara för att förtydliga det man vill förmedla.

DENHO: Sen är det så här också att ... jag menar dagens elever, dagens ... majoriteten som är nyanlända, det är klart de kommer från ... som sagt deras huvudspråk. Jag menar, man kan komma från Syrien och prata kurdiska modersmålet, men skolspråket är arabiska, officiellt, för kurdiskan är inte erkänd. Och det finns såna minoritetsgrupper både i Afghanistan, i alla de här länderna. Och därför de är mycket mer vana med att tala. Och talspråket består just av gester, rörelser, visa känslor, [hör inte 0:11:21] ljudet, peka och så vidare, för den saknar komma och citationstecken och mycket synonymer. Så man pekar kanske, höjer rösten för att göra sig förstådd. Och just AKK är ett sånt språk, och de är vana med. Jag menar även om svenskarna åker på semester och inte kan språket, de använder sig mycket av AKK genom att peka, visa bilder, ja, visa känslor och sånt eller gestikulera. Så att det borde vara mycket vanligt för just nyanlända oavsett funktionsnedsättning. Det hjälper mycket förkorta den här inkluderingsfasen så att säga.

MARIKA: Men sen måste man samtidigt tänka på att om man har en funktionsnedsättning som innebär att man inte över huvud taget har ett talat språk, då är det viktigt att man väljer en AKK som fungerar för just den här personen. Och då kan det vara viktigt att man tittar lite närmare på var befinner sig den här eleven i sin språkutveckling, och kanske i sin

kognitiva utveckling. Så då behöver man ta hjälp av kanske specialpedagoger, logoped, skolpsykologer som kan hjälpa till med det, så att man hittar ett AKK-system som fungerar, som inte blir för svårt och inte för lätt, utan som hjälper eleven i språkutvecklingen. Så det är lite olika saker. Om man har en funktionsnedsättning och inte har något tal, eller inte förstår tal, eller om man behöver AKK bara för att utveckla sitt språk i ett annat land.

INTERVJUARE: Just det. För jag vet också att det är också någonting som vi har sett är viktigt som rådgivare, som jag har hört många gånger, just att vi också ser att det är viktigt att man involverar modersmållärare i det här arbetet. Och då tänker jag, det gäller väl kanske oavsett vad vi pratar om. Det är elever som inte har någon funktionsnedsättning eller elever som har det, men att det är en grupp som ju behöver finnas med. Skulle inte ni kunna berätta lite mer om det, för där vet jag att ni jobbar en hel del också både vad gäller utbildningar och ...?

DENHO: Jo, jag menar om en elev har språksvårigheter på svenska, då har den kanske säkert också på sitt modersmål. För om man har dyslexi på svenska, då betyder det att man har det på modersmålet också. Jag menar ens modersmållärare skulle kunna göra ... alltså, när man ska utreda de här eleverna, då är det viktigt att en modersmållärare finns med. För att han kan informera eller komplettera den här utredningen genom att kolla vilken språk använder sig man hemma, i hemmiljön, och inte minst familjens sociokulturella bakgrund, kunskapsnivån så att säga. Jo, men jag menar en elev från Syrien kan ha kunskaper årskurs

fem ... en elev som går årskurs fem i Syrien kan ha kunskaper om en person motsvarande Gustav Vasa. Så om du går och frågar den här eleven om kunskaper om den svenska historien, Gustav Vasa kanske han kan ingenting. Men motsvarande kunskaper kanske han har om någon liknande person från hemlandet. Så för att göra bedömningen rättvis, då är det viktigt att det finns en person som kan den här elevens språk och kultur och sociokultur också.

INTERVJUARE: Just det. Så det blir någon som ändå är lite mer expert där så att säga på det som den här eleven skulle kunna kunna beroende på var den kommer ifrån?

DENHO: Precis.

INTERVJUARE: Just det. Hur lätt eller svårt är det då tänker jag, just det här att involvera modersmåslärare?

MARIKA: Ja, det är inte alltid så lätt. Vi åker runt i landet och får ofta frågor om elever. Är det här en språkstörning eller handlar det om att han eller hon är flerspråkig och kanske inte har kommit så långt i svenskan ännu. Och då brukar vi alltid ställa frågan tillbaka, ”men har ni pratat med modersmåsläraren? Hur ser det ut på hemspråket?” Och ofta så vet man inte det, man har glömt bort modersmåsläraren. Och det föranledde att vi startade en kurs för modersmåslärare, för att de skulle lära sig mer om språkstörning och hur man ser på ett språk, så att de kan bli ... hjälpa till just med såna här frågor så att de lär sig lite om hur ett språk är uppbyggt och kan stötta lärarna i det.

- DENHO: Inte minst behöver ... alltså, det är klart den här kursen som du säger, det är viktigt för att jag menar modersmåslärarna, de flesta är inte pedagoger kanske. De är kanske ... de har ett annat yrke, ingenjörer eller något annat också. Så att det är viktigt att man sätter in modersmåslärarna och studiehandledarna i den svenska bilden av hur man arbetar med elever som är i behov av särskilt stöd. Och inte minst också när det gäller attityd och bemötande gentemot just de här eleverna, och också om styrdokumentet i Sverige. För om jag släpps in i en skola där jag inte kan skolans styrdokument, skolans värdegrund och så vidare, då är det kanske ... jag bedriver ett annat undervisning. Så i det här sammanhanget det är viktigt att man inkluderar modersmåslärarna i kollegiet, och att kanske skolan har en plan för nyanlända. Och jag brukar alltid säga att alla i skolan ska också veta att de är lärare för de här eleverna. Inte bara lärarna, för jag menar om jag ska känna mig inkluderad i skolan eller en del utav elevkollegiet, då är det viktigt att jag kan umgås med dem socialt också, inte bara kunskapsmässigt. Och det sociala betyder att jag sätter också krav på att till och med vaktmästaren i skolan ska vara språklärare för mig som är nyanländ. För om jag ser att han har en skruvmejsel, en hammare i handen och reparerar någon dörr, då är det viktigt att han är medveten om det här och säger ”ja, men det här är hammare, det här är skruvmejsel”. Och alltså, den här kunskapen behöver veta alla, så att eleverna känner sig också socialt inkluderade.
- INTERVJUARE: Så att alla ser att man har en uppgift att utveckla språket hos de elever som finns hos en.

- DENHO: Exakt.
- INTERVJUARE: Just det. Men jag tänker om man nu som lärare har lyssnat ... eller också. Men någon annan roll i skolan har lyssnat på den här podden och känner att ”ja, men jag skulle vilja börja använda AKK i större utsträckning i min undervisning för nyanlända eller flerspråkiga elever”, vad skulle ni säga att man ska börja med då? Hur kommer man igång?
- MARIKA: Jag tycker att bilder är aldrig fel, att börja med bilder. Antingen att man hittar bilder på nätet eller var som helst, eller att man tittar efter skolans ... om man har någon bildbassystem av något slag. Det finns också jättemycket färdiga kommunikationskartor som man kan hitta på nätet om man googlar. Det finns ett program som heter Bildstöd som är gratis där man kan ta fram bilder till exempel. Så det finns, det är ganska enkelt att hitta bilder och så prova sig fram helt enkelt och se, hjälper det här när jag kommunicerar. Så det är ett bra sätt.
- DENHO: Just det här med bilder, och det är viktigt också i början att skolan är rätt skyltad, också med bilder, inte bara med ... Så att för våra elever ... alltså elever med olika funktionsförmågor eller funktionsnedsättningar, jag tänker det finns också något mer man har utvecklat. Det finns appar på olika språk som man kan använda sig av, och det finns också bildkartor som man kan visa. Så det här ... jag menar, det är också ett ... utöver att det är AKK man använder sig av, men det är också format i undervisning. Alltså, man visar ”nu ska vi dit”, och då visar bilden oss därifrån och så vidare. Så att det är viktigt att man använder sig av alla kroppsrörelsen och känslor och sånt. Det hjälper

mycket, och jag har erfarenheter utav det här. När jag anlände till Sverige och likaså när jag var i skolan i undervisningen, så att AKK faktiskt hjälper mycket.

MARIKA: Ja, jag det hjälper inte bara för det här att kunna kommunicera om det vardagliga. Många av de barn som kommer i dag, de har varit med om trauman av olika slag, de kanske har varit på flykt. Och någonting som är otroligt viktigt, det är att kunna berätta sin berättelse. Och har man inte ord för det så behöver man kunna göra det på det sätt som går. Så att det handlar inte bara om att läraren ska visa bilder, utan om att eleverna kanske får tillgång till bilder för att kunna berätta vad de har varit med om på det sätt som fungerar. Så det är viktigt.

INTERVJUARE: Just det, precis. För det var också någonting som jag tänkte på, just att ... eftersom vi pratade just om det här, dels elever som ju kommer, man har ett annat språk, men också elever som kanske kommer med funktionsnedsättning. Men sen så vet vi också att det finns elever som ... alltså där man påverkas så av att ha varit i ett konfliktdrabbat land eller av en dramatisk flykt och så vidare, och att man kommer med svårigheter på grund av det. Är det också någonting som ni ser, och hur skulle man kunna göra då som lärare för att upptäcka det här också och ge rätt stöd för den här eleven då att fungera på ett sätt där det också går att lära och utvecklas i skolan?

DENHO: Men om man säger så här att cirka 6 % av elever ... [hör inte 0:20:57] svenska elever i skolan har posttraumatiskt stressyndrom. Och jämfört med nyanlända då är det upp till 52 % enligt statistiken eller vissa undersökningar som man

har gjort. Så att det är klart man ska vara medveten om att det kan förekomma trauman, den här posttraumatisk stressyndrom på grund av att dagens flyktingar, dagens nyanlända kommer från länder där det har varit flera års kurs, interna flyktingar, flyktingar i grannländerna tar sig över Medelhavet in i Europa och så vidare. Det sätter sina spår mycket, oavsett vem som helst. Sen vissa kan klara sig, blir botade, andra kan ... den här trauman följer med, och då måste man vara medveten om hur man ska kommunicera, för de här eleverna kanske har koncentrationssvårigheter. Då är det mycket viktigt att de använder sig av AKK, för AKK ställer krav på mig som lärare som pratar fort, när jag ska teckna, visa bilder, att prata koncentrerat, lite långsammare, så att jag drar uppmärksamhet.

MARIKA: Ja, du får träna på det.

[skratt]

DENHO: Och likaså också att det här gör att man ökar elevens koncentration. Sen är det att förbereda eleven inför det kommande med hjälp av bildkartor och sånt. ”Nu Kalle vi ska göra det här, för målet är att när vi är klara med det här, då ska du göra ett sånt”. För plötsliga grejer som kommer, det gör att eleven blir ... stänger in sig, det blir flashback. Alltså, allt ska vara förberett i förväg så att eleven vet vad han gör.

INTERVJUARE: Just det. Så att AKK tänker jag skapar också förutsättningar för ... alltså dels tydlighet, men också förutsägbarhet då. Du skulle säga någonting Marika.

MARIKA: Nej, jag ville bara återkomma till det här med berättande just för att i språkforskningen i dag så pratar man väldigt mycket om att kunna berätta, det är identitetsskapande. Det är en oerhört viktig förmåga som man behöver ha med sig som lärare som träffat de här barnen. Att de behöver verkligen få stöd i sitt berättande.

INTERVJUARE: Alltså, utifrån det som vi pratar nu också så ser man just då tycker jag att AKK verkligen kan vara ett verktyg som ju hjälper till på många olika plan, upplever jag utifrån det ni beskriver. Nu har vi varit inne på det på lite olika sätt, kommit in [hör inte 0:23:17] när ni har berättat om vad ni gör och så vidare, men att vi har en del olika aktiviteter som myndighet med fokus just på hur vi kan utveckla kunskap om hur man kan jobba på ett bra sätt med AKK för just de här elevgrupperna och så vidare. Ni får gärna berätta lite vad det är ni är involverade i som skulle kunna vara intressant för den som lyssnar att kanske känna till, och kanske också vara med på?

DENHO: Alltså, vi är involverade i det här genom våra kurser på distans, nätkurser som gäller hela riket. Och det är mycket uppskattat. Där har vi ett kapitel, eller vi pratar om just AKK för de här eleverna. Och det finns också om AKK skrivet på myndighetens hemsida när det gäller flerspråkiga elever eller nyanlända elever. Så det här med AKK och att användas i undervisningen brukar vi prata om i våra ... ute när vi har kurser, konferenser, och också på våra tematräffar som vi har. När det gäller våra uppdrag där vi kanske möter rektor, lärare, specialpedagog i en viss skola, de här enskilda uppdragen, alltså senast ... det är klart, vi nämner

alltid eller kommer på att AKK kan vara en värdefull hjälpmedel eller att tänka på när det gäller att möta de här eleverna. Så det förekommer alltid i våra råd till våra skolor och skolhuvudmän.

INTERVJUARE: Precis.

MARIKA: Vi har vår distanskurs som är ... den heter fördjupningskurs, som handlar om att undervisa och arbeta med barn och elever som har en språkstörning. Man behöver inte ha gått någon baskurs innan, utan skillnaden är att den är längre än baskurserna, den här är 15 veckor. Och då följer man en elev, och vi har sett att väldigt många av de elever som tas upp, som man vill ha stöd med i våra kurser, det är flerspråkiga elever där man vill ha hjälp. Så AKK är en ganska stor del av vår kurs, som vi pratar ganska mycket om i den. Och sen har vi också vår kurs för modersmåls lärare om språkstörning, så att ...

INTERVJUARE: Just det, och den finns också över hela landet eller?

MARIKA: Ja, precis, båda de här kurserna är nationella. Och vi har hållit modersmålskursen tre gånger i Stockholm tror jag, och sen har vi varit i Göteborg. Så den flyttar vi runt med lite grann. Och samma sak är det med den andra distanskursen, att vi är i olika regioner under olika perioder med de här kurserna.

DENHO: Sen att vi inte glömmer också fråga rådgivartjänsten [?? 0:25:58] som vi har. Där kan man ställa frågor kring just AKK, de här ... hur kan man använda sig utav den här sättet att undervisa. Och man kan fråga ... skriva till fråga rådgivartjänsten, man får svar inom en vecka, fem dagar.

Och vi brukar få fax, det dyker upp såna här frågor som vi svarar på.

INTERVJUARE: Just det. Stort tack hörni. Tack så jättemycket Denho Özmen och Marika Habbe, båda två specialpedagogiska rådgivare här på Specialpedagogiska skolmyndigheten. Det har varit otroligt viktigt tycker jag just att peka på de här möjligheterna som finns genom att använda AKK, som ju uppenbarligen är ett väldigt konkret och bra verktyg om man vill få den här viktiga kommunikationen att fungera för den här elevgruppen och för lärandet. Och precis som ni har varit inne på så finns det mycket att hämta också på vår webbplats, och den finns då på www.spsm.se/AKK. Där finns mer att läsa både om AKK, men sen så kan ni också därifrån komma vidare till annan information om våra myndigheter. Tack så jättemycket för att ni kom och medverkande.

DENHO: Ja, tack själv.

MARIKA: Tack.

INFORÖST: Tack för att du lyssnat på Specialpedagogiska skolmyndighetens podd. Fler avsnitt kan du hitta på vår webbplats och där poddar finns. Om du vill veta mer om oss och vilket stöd vi erbjuder gå in på vår webbplats, spsm.se. Följ oss även på Facebook, Twitter och Instagram.

Signatur